

Till ministern för högre utbildning och forskning, Matilda Ernkrans

Så stärker vi svensk lärarutbildning – förslag från Lärarutbildningskonventet

Regeringen och samarbetspartierna Centern och Liberalerna har aviserat en reform av lärarutbildningarna. Ministern för högre utbildning och forskning har bjudit in Lärarutbildningskonventet att inkomma med synpunkter och förslag gällande punkt 56 i Januariavtalet och dess koppling till övriga överenskommelser i avtalet som rör skolan.

Lärarutbildningskonventet överlämnar härmed sina förslag. Skrivelsen har diskuterats på Lärarutbildningskonventets sammanträde 2019-09-18 och förankats med SUHF:s arbetsgrupp för lärarutbildning 2019-09-26. Till grund för skrivelsen ligger underlag från sexton lärosäten.

För Lärarutbildningskonventet

*Maria Jarl, Anders J Persson, Hanna Sveen, Sinikka Neuhaus,
Anders Linde Laursen och Mats Tegmark*

Inledning

Ministern för högre utbildning och forskning, Matilda Ernkrans, inbjöd, vid sitt besök på Lärarutbildningskonventets konferens i Umeå 2019-06-11, konventet att inkomma med synpunkter och förslag rörande den planerade reformen av lärarutbildningen. Vi vill framföra vårt tack och vår uppskattning för att vi givits denna möjlighet!

Inledningsvis vill vi påminna om de slutsatser och rekommendationer som 2015 års Skolkommision gav gällande lärarutbildningen. Lärarutbildningen har i många avseenden utvecklats på ett positivt sätt sedan den senaste reformen och det finns inget behov av en ny strukturell reform. Däremot behövs det en förstärkning av lärarutbildningens ramar och förutsättningar för att kunna genomföra den reformvård som vi menar behövs för att förverkliga en skola på vetenskaplig grund och stärka Sverige som utbildningsnation.

I Januariavtalets punkt 56 presenteras nio konkreta åtgärder. I vad som följer sammanfattar Lärarutbildningskonventet inledningsvis vad vi menar med en förstärkning av lärarutbildningens ramar och förutsättningar. Sedan kommenteras åtgärderna i punkt 56 i tur och ordning. Syftet är att ge konstruktiva inspel på hur regeringen och samarbetspartierna bäst kan uppnå de ambitioner som punkt 56 ger uttryck för.

Sammanfattning

Lärarutbildningskonventet menar att flera av de åtgärder som regeringen planerar vad gäller reformeringen av lärarutbildningarna har potential att bidra till förbättringar.

Samtidigt är Lärarutbildningskonventets samlade bild att åtgärderna bör ses i ett större sammanhang. Det behövs grundläggande systemförstärkningar för att långsiktigt säkerställa bibehållen volym och hög kvalitet i lärarutbildningarna. De två högst prioriterade systemförstärkningarna är utökade satsningar på forskning och forskarutbildning inom området samt tätare samverkan mellan akademien och skolhuvudmän avseende såväl forskning som utbildning.

Utökade satsningar på forskning och forskarutbildning inom området är en förutsättning både för att säkerställa tillgången till disputerad personal i lärarutbildningarna och för att uppnå en högre andel lektorer i skolan. Detta har också uppmärksammats av

Universitetskanslersämbetet i samband med de pågående utbildningsutvärderingarna av lärarprogrammen. Satsningar på forskning inom området, såväl grundforskning som praktisknära forskning, leder till en förstärkning av läraryrkets kunskapsbas och bidrar till att stärka kopplingarna mellan teori och praktik.

Tätare samverkan mellan lärosätena och skolhuvudmännen är naturligtvis en fråga som till stor del ägs av parterna själva. Konventet vill emellertid påtala vikten av att regeringen vidtar systemförstärkande åtgärder för att skapa förutsättningar för likvärdighet i hela landet och för att trygga framtida lärarförsörjning. Dels kan det göras genom utökade resurser för verksamhetsförlagd utbildning, dels genom tydligare krav på skolhuvudmän att medverka såväl i utbildning som forskning, till exempel genom en reglering i skollagen.

Ett tredje prioriterat område är en översyn av antalet examensmål inom lärarutbildningarna. Lärarutbildningen har flest examensmål av alla utbildningar vid universitet och högskolor som leder till en yrkesexamen och till viss del överlappar också examensmålen varandra. Det bidrar till en detaljreglering av utbildningarna och lärosätena som står i skarp kontrast till principen om lärosätenas autonomi. Översynen av antalet examensmål kan med fördel samordnas med beredningen av förslaget om ett professionsprogram för lärares kompetensutveckling i yrket. Läraryrket är avancerat och varierat och det är orimligt att blivande lärare ska tillägna sig yrket i hela dess komplexitet under grundutbildningen. Det behövs en sammanhållen utbildningskedja från grund- till fort- och vidareutbildning som också inkluderar forskarutbildning. För att skapa förutsättningar för utbildning på vetenskaplig grund i skolan behöver lärares kompetensutveckling i yrket också till stora delar bygga på ett vetenskapligt och kritiskt förhållningssätt, vilket lärosätena är en garant för.

Kommentarer till åtgärderna i punkt 56

Punkt 1. Kraven på utbildningen höjs

Konventet menar att det är oklart vad som menas med höjda krav på utbildningen och att detta behöver specificeras innan åtgärder vidtas. Om punkten avser krav på lärosätena vill konventet påminna om att kvaliteten på lärarutbildningarna granskas genom Universitetskanslersämbetets utbildningsutvärderingar. Om kraven gäller studenterna kan man tolka den relativt låga genomströmningen som ett tecken på höga krav.

Ett tredje sätt att tolka höjda krav är i betydelsen nivå. En möjlighet skulle kunna vara att utreda förutsättningarna att göra vissa, eller samtliga, lärarutbildningsprogram till mastersprogram. Konventet har noterat att en sådan utveckling har skett inom norsk lärarutbildning under de senaste åren där inledningsvis ämneslärarutbildningen och senare grundlärarutbildningen har gjorts om till mastersutbildningar. Diskussioner förs även om motsvarande förändring av förskollärarutbildningen. Lärarutbildningarna i Finland, vilka ofta lyfts fram internationellt som goda exempel på lärarutbildning av hög kvalitet, har tjänat som inspirationskälla.

Punkt 2. Intagningskraven höjs

Generellt vill konventet framföra synpunkter av både pragmatiska och principiella slag gällande förslaget om höjda in/antagningskrav. Syftet med höjda antagningskrav torde vara att öka genomströmningen och minska avhoppet, dvs. i förlängningen se till att fler lärare utbildas. Att den dåliga retentionen till stor del beror på studenternas bristande förkunskaper instämmer konventet i.

Däremot finns det principiella invändningar mot förslaget att höja antagningskraven i form av att kräva ett visst betyg. Framför allt signalerar det bristande tilltro till gymnasieskolans betygssystem, där E i ett ämne betyder godkänt och ger behörighet till högskolan. Andra antagningskrav till just lärarutbildningen kan leda till otydlighet för eleverna om vad som krävs av dem i gymnasiet. Denna problematik utvecklas i Universitets- och högskolerådets (UHR) rapport från juni 2019 om höjda krav för särskild behörighet. Det finns även en dokumenterad variation i betygssättning inom skalan A-E mellan olika skolor vilket innebär en betydande risk för rättsosäkerhet för de sökande studenterna. Dessutom, även om studenter med betygen E/D i behörighetsämnen klarar sig sämre än andra studenter betyder inte det att samtliga av dessa studenter hoppar av. Många klarar sig utmärkt, trots sämre betyg från gymnasiet, och krav på ett visst betyg riskerar att utesluta den här gruppen av studenter.

Å andra sidan kan konventet se möjliga positiva effekter av att höja antagningskraven gällande betygen specifikt avseende ämneslärarprogrammen. Det kan finnas rimliga skäl till att ett visst betyg, exempelvis C, krävs i de ämnen som man senare ska undervisa i. Höjda antagningskrav skulle möjligtvis också kunna locka andra grupper av studenter att söka till lärarutbildningarna.

Rent pragmatiskt visar UHR:s simuleringar av konsekvenserna av höjda antagningskrav att det skulle få dramatiska konsekvenser för antalet antagna, vilket inte är ändamålsenligt i den situation som råder nu med lärarbrist. Försöksverksamheten med lämplighetsprov visade inte heller entydigt positiva effekter på genomströmning eller antal avhopp. Däremot kan lämplighetsprov fungera motivationshöjande och därmed bidra till ökad retention inom lärarutbildningarna. Frågan är dock om en sådan relativ kostsam insats är det mest effektiva.

Konventet framhåller vikten av att ha ett brett angreppssätt i frågan om höjda antagningskrav. Det kan finnas andra åtgärder som skulle kunna ge bättre förberedda studenter och därmed öka retentionen på utbildningarna, till exempel krav på tidigare arbetslivserfarenhet eller motsvarande som särskild behörighet, som också bör uppmärksammas i en utredning. Ökade resurser till lärarutbildningarna skulle också innebära att de studenter i behov av stöd som idag antas till lärarutbildningarna kan få utökat stöd.

Konventet ställer sig bakom en utredning av konsekvenserna av andra förslag på skärpta antagningskrav än gymnsiebetyg innan beslut fattas. Om målet är att få fler högpresterande studenter att söka sig till lärarutbildningarna måste även läraryrkets attraktionskraft fortsätta att öka.

Punkt 3. Fler lärarledda timmar införs

Konventet menar att det finns ett behov av fler lärarledda timmar på utbildningarna och ser därför positivt på förslaget. Samtidigt vill vi förtydliga att frågan om fler lärarledda timmar är en fråga om resurser: fler lärarledda timmar i utbildningarna förutsätter mer resurser. Ökade resurser stärker lärosätenas möjligheter att organisera utbildningarna på ett sätt som leder till hög kvalitet.

Punkten om fler lärarledda timmar relaterar också till den övergripande frågan om tillgång till disputerad personal inom lärarutbildningarna. Det behövs fler disputerade inom utbildningarna, vilket förutsätter utökade satsningar på forskarutbildning, såväl genom nationella som regionala forskarskolor, och forskning inom området.

Punkt 4. Kopplingen mellan teori och praktik stärks och fokus på metodiken ökar

Konventet anser att detta är en angelägen fråga då en tydlig och stark integration mellan teori och praktik är ett utmärkande drag för lärarutbildning av hög kvalitet. Utvecklingen har varit

positiv de senaste tio åren men det finns möjlighet att ytterligare utveckla relationen mellan teori och praktik, varför fortsatta satsningar är välkomna. Tätare samverkan mellan akademien och skolverksamheten kring lärarutbildning och olika typer av forsknings- och utvecklingsarbeten ses generellt som något positivt och viktigt. Här är det viktigt att framföra att detta är ett delat ansvar mellan lärosätena och skolhuvudmännen och att det finns potential att öka skolhuvudmännens engagemang och ansvarstagande för frågorna. Detta syns inte minst när det gäller de förutsättningar VFU-handledare får för att fullgöra sina uppdrag. Konventet föreslår att regeringen vidtar åtgärder för att ge lärosäten och skolhuvudmän förutsättningar att fortsätta den framgångsrika samverkan som har blivit resultatet av försöksverksamheten med övningsskolor och övningsförskolor, vilket också bidrar till ökad fokus på metodik i utbildningarna. Konventet menar att regeringen bör överväga att ställa tydligare krav på huvudmännen att medverka i utbildningen av lärare, till exempel genom att reglera huvudmännens åtaganden avseende verksamhetsförlagd utbildning i skollagen.

Gällande kopplingen mellan teori och praktik vill konventet också understryka vikten av långsiktiga och hållbara satsningar på samverkan kring praktikinära forskning.

Försöksverksamheten med samverkan kring praktikinära forskning (ULF) har utvecklats på ett positivt sätt och inkluderar tjugofem lärosäten med lärarutbildning och åtskilliga skolhuvudmän. Satsningar på praktikinära forskning som svarar på professionens frågor och sker i samverkan mellan forskare och personal i skolan bidrar till att överbrygga den väl dokumenterade klyftan mellan teori och praktik i lärarutbildningarna.

Punkt 5. Förutsättningarna för akademiker att välja yrket underlättas

Konventet ser gärna att förutsättningarna för akademiker att välja läraryrket underlättas. I den mån det är en relevant fråga för lärosätena kan eventuellt framkomliga vägar innebära utveckling av olika varianter av Kompletterande pedagogisk utbildning.

Punkt 6. Längden för KPU kortas ner och studietakten höjs

Konventet uppskattar möjligheten att utveckla Kompletterande pedagogisk utbildning (KPU). Det finns positiva erfarenheter av kortare varianter av KPU, dvs. av utbildningar med förhöjd studietakt som genomförs på kortare tid (ofta genom att inkludera studier på sommaren) men med samma antal högskolepoäng. Samtidigt bör inte KPU med förhöjd studietakt vara den enda formen av KPU. KPU behöver finnas i olika former då förutsättningarna i den aktuella

studentgruppen varierar: en del har kapacitet att läsa med högre studietakt men det passar inte alla.

Konventet stöder inte en förkortning av längden för KPU i termer av en minskning av antalet högskolepoäng. En sådan förändring, menar vi, riskerar att leda till sämre förberedda lärare.

Punkt 7. Möjligheterna att jobba på en skola och studera till lärare parallellt förbättras

En förutsättning för så kallad arbetsintegrerad lärarutbildning är att det finns ett starkt engagemang och ansvarstagande från skolhuvudmännens sida, och kanske krävs ekonomiska incitament. Det finns en risk att arbetsintegrerad utbildning leder till ökad skolsegregering genom att glesbygdskommuner missgynnas, och det är viktigt att bevaka att en sådan utveckling inte inträffar. En positiv erfarenhet är att arbetsintegrerade utbildningar med möjlighet till försörjning under studietiden attraherar en större andel akademiker från andra yrken. Förbättrade möjligheter att jobba och studera parallellt kan också få positiva effekter avseende kopplingen mellan teori och praktik i lärarutbildningarna.

Punkt 8 och 9. Sex- och samlevnadsundervisning samt kunskap om neuropsykiatriska funktionshinder blir obligatoriskt i lärarutbildningen

Konventet instämmer i att det här är viktiga frågor och områden att ha kunskap i för blivande lärare, och frågorna ingår till viss del redan i lärarutbildningarna.

Konventet vill i detta sammanhang lyfta problematiken gällande det stora antalet examensmål i lärarutbildningarna. Lärarutbildningen har flest examensmål av alla utbildningar vid universitet och högskolor som leder till en yrkesexamen, och konventet vill understryka behovet av att göra en översyn av antalet examensmål med målsättningen att minska dem. Till viss del överlappar examensmålen också varandra. En målsättning för en kommande översyn bör därför även vara att renodla examensmålen.

Det finns också en koppling mellan examensmålen och lärares fort- och vidareutbildning inom ramen för det planerade nationella professionsprogrammet. Översynen av examensmålen bör därför också föreslå vilka examensmål som passar bättre i lärares fort- och vidareutbildning snarare än i blivande lärares grundutbildning.

Det är vidare konventets uppfattning att professionsprogrammet till stor del behöver vila på vetenskaplig grund. Universitet och högskolor bör ha en central roll både i planering, ledning och genomförande av det kommande professionsprogrammet.

Förändringar av innehållet i lärarutbildningarna, exempelvis genom nya eller justerade examensmål, syftar ytterst till att förändra och utveckla verksamheten och undervisningen i skolan. Konventet vill härvidlag uppmärksamma att fort- och vidareutbildning kan vara ett snabbare sätt att utveckla verksamheten och undervisningen eftersom sådana utbildningsinsatser vanligtvis genomförs under kortare tidsperioder än de flera år långa lärarprogrammen. För att snabbt öka kompetensen i skolan om frågor som gäller sex- och samlevnadsundervisning och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar menar konventet därför att möjligheten bör övervägas att göra detta till en del av det kommande professionsprogrammet. Även andra riktade utbildningsinsatser skulle kunna genomföras i väntan på professionsprogrammet.